

VĒLAMĀIS BĒRNU SKAITS ĢIMENĒ UN DZIMSTĪBU IETEKMĒJOŠIE FAKTORI: JŪRKALNES UN ANCES PIEMĒRS

Līga Āboliņa

liga_abolina@hotmail.com

Arnīs Kaktiņš

arnis.kaktins@skds.lv

Rauls Vēliņš

raulsvelins@yahoo.co.uk

Atslēgas vārdi: dzimstība, ģimene, ģimenes plānošana, ģimenes atbalsta politika

2012. gadā pētījumu centrs SKDS publicēja pētījumu “Ances un Jūrkalnes pagastu sievietes aptaujas rezultāti”, bet 2016. g. šāds pētījums, izmantojot iepriekš izstrādāto metodoloģiju, tika atkārtots. Rakstā analizēti abu minēto pētījumu rezultāti, izmantojot tos kā piemērus dzimstību raksturojošo demogrāfisko rādītāju dinamikai Latvijā. Pētījuma rezultātā secināts, ka viena novada ietvaros pašvaldībās ar nelielu attālumu vienai no otras ir samērā atšķirīgi iedzīvotāju viedokļi par dzimstību veicinošiem faktoriem. Starp abu pagastu iedzīvotājiem novērota sociāli demogrāfiskā portreta atšķirība, kas, visticamāk, arī ietekmē uzskatu dažādību abos pagastos.

Analizējot nosacījumus un ietekmējošos faktoros, ar kādiem sievietes būtu gatavas laist pasaulē bērnus, kā arī sievietes uzskatus par vēlamu bērnu skaitu ģimenē, šī oriģinālraksta mērķis ir identificēt sievietes demogrāfisko nodomu izmaiņas.

Viens no aspektiem, kas jāņem vērā, Latvijas demogrāfiskās krīzes apstākļos, prognozējot dzimstību un izstrādājot ģimenes atbalsta politiku, — vai laulātajiem (kopdzīves partneriem) ir vēlme un nodoms radīt bērnus. Ģimenes un arī atsevišķi indivīdi ne vienmēr īsteno savus nodomus un rada tik bērnus, cik vēlas, tāpēc faktiskā situācija dzimstības jomā atšķiras no iecerētās. Jēdziens “vēlamo bērnu skaits” demogrāfijā nozīmē bērnu skaitu, kuru indivīds (laulātais vai laulātā) labprāt vēlētos savā ģimenē, abstrahējoties no konkrētiem dzīves apstākļiem¹, un šī raksta ietvaros tas tiek lietots tieši šādā nozīmē.

Vēlamais bērnu skaits — teorija un prakse

Dzimstības veicināšanas jomā ir veikti vairāki starptautiska un nacionāla līmeņa pētījumi, piemēram, amerikāņu pētnieks demogrāfs J. Bongārts (*J. Bongaart*), kurš pēta

dzimstības līmeni un paradumus, 2001. g. izstrādājis konceptuālu modeli, kā izskaidrot šķietamo neatbilstību starp reprodūktīvajiem nodomiem un uzvedību², kurš nošķir vairākus rādītājus, kas pozitīvi ietekmē dzimstību, piemēram, — neplānoti bērni, apzināta to

radīšana gadījumā, ja ģimenē bērns ir miris, un izvēle radīt vēl kādu bērnu ar cerību, ka tam būs vēlamais dzimums. Vienlaikus viņš izšķir arī vairākus rādītājus, kas negatīvi ietekmē dzimstību, piemēram, bērna radīšanas atlikšana karjeras vai citu apstākļu dēļ. Reproductīvās uzvedības konceptu pētījis arī vācu profesors demogrāfs R. Šoens (*R. Schoen*)³, bet 2009. g. — demogrāfi Billari, Mirskila un Kolers (*Billari, Myrskylä un Kohler*)⁴, Špeders un Kapitāni (*Spéder un Kapitány*)⁵.

No psiholoģijas profesora I. Aizena (*I. Ajzen*) 1991. g. izstrādātās sagaidāmās uzvedības teorijas (*Theory of Planned Behavior*)⁶, kas parāda indivīda vēlmju saistību ar īstenību (reālo uzvedību) un tiek plaši pielietota dažādās zinātnes nozarēs, tostarp demogrāfijā, izriet, ka pastāv virkne faktoru, kas ietekmē nodomu un attieksmi radīt bērnus, piemēram, indivīda vērtību sistēma, kopējā pasaules uztvere, vēlmes, vecums, dzimums, ienākumu līmenis, izglītība, reliģija u.c. Faktoru kopums ietekmē indivīda attieksmi un uzvedību attiecībā uz bērna radīšanas nodomiem tuvākajā vai tālākajā nākotnē un kalpo kā dzīves gaitā iegūti filtri indivīda sagaidāmajai rīcībai vai uzvedībai.

Skaidrojumu, kāpēc Eiropas iedzīvotāju vidū samazinās dzimstība, mēģinājuši rast pētnieki profesora D. Filipova (*D. Philipov*) vadībā (2013) salīdzinoši nesēnā Eiropas Komisijas atbalstītā pētījumā⁷. Tajā atzīts, ka lielākajā daļā Eiropas valstu samazinājusies dzimstība un ir vairāki šķēršļi, kas attur indivīdus radīt tik bērnu, cik viņi vēlas. Par vienu no galvenajiem iemesliem, kas samazina dzimstību, pētnieki atzinuši ekonomisko nelīdzsvarotību, kā arī bezdarbu un stabilitātes trūkumu darbā. Pētījuma rezultāti parādījuši, ka iespēja sievietēm saskaņot darbu ar ģimenes dzīvi, vai arī bērnu pieskatīšanas kvalitatīvu pakalpojumu pieejamība palielinātu dzimstību. Apmaksātam bērna kopšanas atvaļinājumam, tā laikā saglabājot darba vietu, un citām priekšrocībām sakarā ar bērna piedzimšanu pašām par sevi kā

dzimstību stimulējošiem faktoriem ir ierobežota ietekme uz dzimstību, ja šādi pasākumi tiek ieviesti "tradicionālā" sabiedrībā ar vīriešu dominanci. Lielāka ietekme uz dzimstību ir kompleksai ilgtermiņa politikas pieejai, jo konsekventa politika var gan uzturēt esošo, gan mainīt dzimstības līmeni sabiedrībā. Kopumā dzimstību tādā līmenī, kas ir visai tuvu vienkāršas paaudžu nomaiņas līmenim, nodrošina valstis, kurās ilgtermiņā tiek ievēroti dzimumu līdztiesības principi kā mājāsaimniecības līmenī, tā arī sabiedrībā.

Demogrāfi J. Bongārts (*J. Bongaart*) un T. Sobotka (*T. Sobotka*)⁸ uzskata, ka demogrāfiskās tendences Eiropas Savienībā pēc 2008. g. ekonomiskās krīzes apliecina pieņēmumu, ka recesija un bezdarba pieaugums veicināja dzimstības rādītāju kritumu vai apturēja dzimstības kāpumu, ja tāds valstī bija novērots (piemēram, Latvijā).

Latvijas iedzīvotāju dzimstību, kā arī reproductīvos nodomus 20. un 21. gs. mijā sociāli demogrāfiskā aspektā ir analizējuši P.Eglīte, V.Korpa, I.Pavliņa, I.Strode, E.Vītoļiņš u.c. Pētniece P.Eglīte atzinusi, ka brīvā tirgus apstākļos ar sociālām garantijām nodarbinātajām personām izrādījies par maz, lai ģimenēs augtu pašu vēlamais bērnu skaits, kas nodrošinātu paaudžu nomaiņai pietiekamu dzimstības līmeni.⁹ Pētniece secinājusi, ka papildus sociālo garantiju nodrošināšanai nepieciešams orientēties uz divu pelnītāju modeli ģimenē, vienlaikus valsts mērogā novērsot visus kavēkļus straujākai bērnudārzu izveidei. Ģimenes paplašināšanos veicinošo atbalsta veidu izvēlē būtu lietderīgi izvēlēties tādus, kas saņemami neatkarīgi no vecāku mantiskā stāvokļa un nodarbinātības, līdz ar to sociālās apdrošināšanas pabalstu diferenciācija un piešķiršana atbilstoši sociālo iemaksu algai nav dzimstību veicinoša.

Tautas skaitīšanas gaitā iedzīvotājiem netika uzdots jautājums par vēlamo un esošo bērnu skaitu, tādēļ informāciju var iegūt tikai pētnieku veiktajās aptaujās un pētījumos dažādos laika posmos. Pētniece I.Strode

minējusi, ka iedzīvotāji visbiežāk par pieņemamu bērnu skaitu ir atzinuši divus bērnus, SKDS 2006. g. pētījuma dati parādīja, ka vidējais bērnu skaits, ko iedzīvotāji uzskatīja par optimālu pašreizējā Latvijas situācijā, ir 2,22. Novērtējot, cik bērnu iedzīvotāji vēlētos savā ģimenē, ja tiktu nodrošināti nepieciešamie materiālie apstākļi, vērojama līdzīga situācija (2,24).¹⁰ Lai arī pētījumi Latvijā un ārvalstīs liecina, ka labklājība nav noteicošais faktors, kas ietekmē dzimstības pieaugumu, akcentēts, ka Latvijas sabiedrībā vērojama nedrošība šajā jomā, kas neizbēgami atstāj iespaidu uz lēmumu par bērniem, to skaitu ģimenē. Bērnu un ģimenes lietu ministrijas 2008. g. organizētā pētījuma mērķis bija veikt pietiekami reprezentatīvu aptauju, kas ir svarīgi, lai iegūtie aptaujas rezultāti būtu uzticami un datus varētu attiecināt uz kopējo mērķauditoriju — ģimenēm. Aptaujas rezultātus bija paredzēts izmantot ģimenes valsts politikas attīstībai un pamatnostādņu izstrādei, kas veiksmīgi tika īstenots. Pētījuma metodika tika izstrādāta tāda, lai aptauja aptvertu iedzīvotājus visā Latvijas teritorijā (respondentu skaits N = 2137) un pārstāvētu dažādus ģimenes tipus, izglītības, ienākumu un vecuma grupas, nodarbinātības veidus, kā arī aptaujātu ekspertus u.c. Intervētie eksperti — pašvaldību un valsts institūciju, kā arī nevalstiskā sektora pārstāvji, izsakoties par vēlamu bērnu skaitu, minēja argumentus, kas saistīti ar nepieciešamību "atrazot" sabiedrību, nodrošināt zināmu nodokļu maksātāju bāzi, t.i., ka nepieciešami trīs un vairāk bērni. Tomēr vienlaikus pauda samērā rezervētu nostāju par īpaša — gan materiāla, gan nemateriāla atbalsta sniegšanu daudz bērnu ģimenēm, pamatojot to ar novērojumu, ka biežāk daudz bērnu dzimst sociāli nelabvēlīgās ģimenēs.¹¹

Šajā pētījumā tika veikta arī Latvijas iedzīvotāju aptauja, noskaidrojot priekšstatus, kas saistīti ar vēlamu bērnu skaitu un vecumu, kad bērnus varētu nodot citu personu aprūpē, respektīvi, pieskatīšanas pakal-

pojumu sniedzējam — vecvecākiem, auklei, bērnudārzam u.tml. Arī šīs aptaujas ietvaros pētnieki bija konstatējuši ekspertu izteiktajam novērojumam līdzīgu tendenci: jo zemāki ģimenes ienākumi, jo lielāks bērnu skaits (respondentiem ar zemiem ienākumiem rādījās 1,67, bet respondentiem ar augstiem ienākumiem — 1,06). Tomēr nereti situācija, kad ģimenēm ar lielāku bērnu skaitu samazinās ienākumi uz katru ģimenes locekli, ir saistīta ar to, ka ar katru jaundzimušo bērnu pieaug apgādājamo skaits, bet apgādnieku skaits nemainās vai pat samazinās, ja bērna kopšanas atvaļinājumā esošais vecāks neatgriežas darbā pēc atvaļinājuma beigām.

Jautājot iedzīvotājiem, kāds pēc viņu domām ir pašreiz Latvijā visvēlamākais bērnu skaits pašreizējā situācijā un viņu pašu ģimenē pie nosacījuma, ka tiek nodrošināti nepieciešamie materiālie apstākļi, visbiežāk tika saņemta atbilde, ka tie ir divi bērni (Latvijā — 40%, savā ģimenē — 43% aptaujāto). Savukārt trīs bērnus vēlējas mazāk nekā ceturtdaļa aptaujāto (Latvijā 24%, savā ģimenē 23%). Turklāt lielāko vēlamu bērnu skaitu uzrādīja respondenti vecumā no 35 līdz 44 gadiem. Jaunieši vecuma grupā no 15 līdz 18 gadiem vidēji vēlējas divus bērnus. Tomēr uz jautājumu, vai tuvāko trīs gadu laikā vēlētos bērnu, no visiem aptaujātajiem respondentiem tikai 17% ir atbildējuši, ka paši vēlas bērnu, bet 14% — ka to vēlas viņu laulātais vai partneris. Citāda aina iezīmējās tādu respondentu atbildēs, kuri ir vecumā līdz 40 gadiem, ir precējušies (vai dzīvo kopā ar partneri), bet kuriem nav bērnu — 60% uzskatīja, ka nākamo gadu laikā gribētu bērnus. Citās ģimenēs vēlme pēc vēl vairāk bērniem tuvākajā laikā bija salīdzinoši zemāka — 31% ģimenēs, kurās ir bērni vecumā līdz 18 gadiem, 14% nepilnās ģimenēs ar nepilngadīgiem bērniem. Tuvākajā laikā bērnus vēlējas 31% neprecētu vīriešu un sievietu (vecumā līdz 40 gadiem).

Sabiedriskās domas pētījumu centrs SKDS pēc Jūrkalnes draugu kopas un Ventspils

novada domes iniciatīvas 2012. g. sākumā Ances un Jūrkalnes pagastos veica pētījumu, lai noskaidrotu, kādi īpaši pašvaldības nodrošināti atvieglojumi un pabalsti būtu noteicošie, lai ģimene izlemtu laist pasaulē bērnus. Šo varēja uzskatīt par pilotprojektu, jo Ventspils novads bija pirmā pašvaldība Latvijā, kas veikusi plašu aptauju, kuras rezultātā tapis nozīmīgs pētījums dzimstību ietekmējošo faktoru izpētē reģionā un vēlāk arī ieviesti uzlabojumi ģimenes atbalsta politikā.

Tā ietvaros tika veikta visu pagastos dzīvojošo fertīlā vecuma sievietes (15–50 gadu vecas) aptauja, kā rezultātā tika iegūtas tālākai analīzei izmantojamas 184 anketas (abos pagastos kopā dzīvoja (bija deklarētas) 244 attiecīgā vecuma sievietes).¹²

Aptaujas rezultāti parādīja, ka pēc respondentu uzskata visvēlamākais bērnu skaits vienā ģimenē pašreizējā Latvijas situācijā bija vidēji 2,33 bērni, savukārt, ja tiktu nodrošināti nepieciešamie apstākļi, aptaujātie respondenti vēlētos vidēji 2,58 bērnus. Vairāk nekā 70% respondentu atzina, ka vēlētos divus vai trīs bērnus, tikai 7,7% — četrus bērnus un salīdzinoši niecīga daļa respondentu vēlētos vairāk par četriem bērniem. Vienu bērnu kā sev vēlamu pie nosacījuma, ja tiktu nodrošināti nepieciešamie apstākļi, minēja tikai 8,7% aptaujāto sieviešu.

2016. g. martā — aprīlī Ances un Jūrkalnes pagastos dzīvojošo fertīlā vecuma sieviešu aptauja tika veikta atkārtoti, lai noskaidrotu pagastos dzīvojošo sieviešu viedokļus un attieksmi pret atsevišķiem ar demogrāfiju saistītiem jautājumiem¹³. Pētījuma veikšanas brīdī abos pagastos kopā dzīvoja (bija deklarētas) tikai 180 fertīlajā vecumā esošas sievietes, kas salīdzinot ar četrus gadus iepriekš veikto anketēšanu ir par 26% mazāk, bet aptaujas gaitā tika iegūtas vien 93 respondentu anketas, kas ir uz pusi mazāks analizējamo anketu apjoms kā 2012. gadā.

Analizējot Centrālajā statistikas pārvaldē apkopotos datus par sievietes, vecumā no 20 līdz 34 gadiem, skaitu Latvijā, laika periodā

no 1990. līdz 2031. g. sieviešu skaits Latvijā kopumā varētu samazināties par 60%, vislielāko samazinājumu prognozējot laika periodā no 2016. līdz 2026. gadam (17%).

Tādējādi aktīvā fertīlā vecuma sieviešu skaita samazināšanās laikā pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas visdrīzāk ietekmēs arī jaundzimušo skaitu. Būtisks sieviešu skaita samazinājums vērojams arī Ances un Jūrkalnes pagastos veiktajā pētījumā.

Aptaujāto sieviešu uzskati 2016. g. par Latvijas pašreizējā situācijā visvēlamāko bērnu skaitu bija samērā līdzīgi kā 2012. g. — 2,36 bērni, bet atbildēs uz jautājumu par sev personīgi vidēji vēlamu bērnu skaitu bija vērojama negatīva dinamika — 2,51 bērns (2,58 bērni 2012. g.). Taču kā atspoguļoja aptaujas rezultāti, pēdējo četru gadu laikā būtiski pieaudzis to sieviešu īpatsvars, kuras tuvāko trīs gadu laikā noteikti vēlētos sev bērnu vai vēl kādu bērnu. Ja 2012. g. tādas bija 18 % no aptaujātajām, tad 2016. g. — 27% jeb par deviņiem procentpunktiem vairāk. Salīdzinot ar 2012. g., šādas sievietes lielāku nozīmi piešķir tādiem ietekmes faktoriem kā darba esamība, personiskais veselības stāvoklis un valsts pabalsti, bet mazāku — personiskajam finansiālajam stāvoklim. Zināmā mērā šādas pārmaiņas sieviešu uzskatos varētu būt saistītas ar Ventspils novada pašvaldību, kurā sievietes dzīvo, ģimenes atbalsta politikas pozitīvajām izmaiņām, jo par visbūtiskāko atbalstu respondentes bija atzīmējušas brīvpusdienu pilnīgu vai daļēju nodrošināšanu līdz pat 12. klasei, vienreizēja bērna piedzimšanas pabalsta izmaksu novada vecākiem, kā arī bezmaksas bērnu pieskatīšanas pakalpojumu pieejamību Ventspils novadā bērniem no pusotra gada vecuma. Iespējams, uzskatus ir ietekmējusi arī ekonomiskā situācija Kurzemes reģionā, jo kopš 2012. g. bezdarba līmenis ir nedaudz mazāks (2012. g. 8,3% reģistrētais bezdarba līmenis Kurzemes reģionā, bet 2015. g. — 6,7%).¹⁴

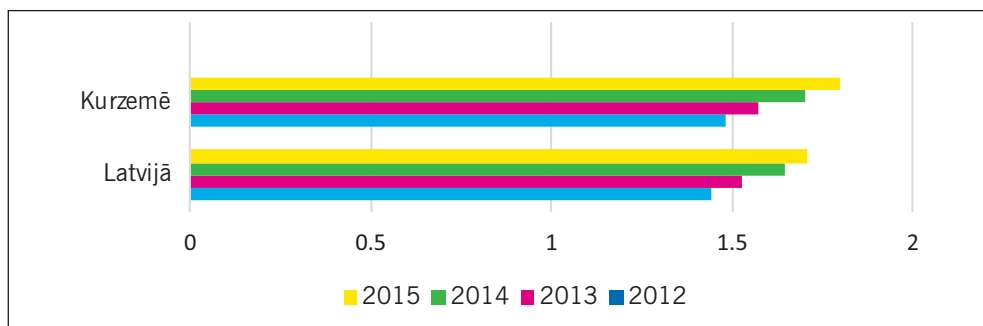
Lai gan vēlme pēc vēl kāda bērna Ventspils novadā aptaujātajām sievietēm bijusi lielāka, nekā tas ir konstatēts vidēji Latvijā (vairāk par apmēram 0,4 procentpunktiem), tomēr summārais dzimstības koeficients Ventspils novada Ances un Jūrkalnes novados ir samazinājies (vidējais bērnu skaits, kuri varētu piedzimt vienai sievietei viņas dzīves laikā, ja dzimstība katrā vecuma grupā saglabātos aprēķina gada līmenī). 2012. g. tas tika aprēķināts 1,33, bet 2016. g. ir par 0,02 procentpunktiem mazāk jeb 1,31. Tas nesaskan ar kopējām dzimstības tendencēm Latvijā, kur 2012. g. summārais dzimstības koeficients bija 1,44, bet 2015. g. — 1,71, bet 2016. g. — 1,74. Kurzemes reģionā dzimstība ir bijusi augstāka kā abos minētajos pagastos, iespējams, uz blīvāk apdzīvotu vietu, pilsētu un novadu centru rēķina. Ja salīdzina summārā dzimstības koeficienta izmaiņas Latvijā un Kurzemes reģionā laika periodā no 2012. g., ir redzams, ka dzimstība uzlabojusies ne tikai Kurzemē, bet visā Latvijā, taču Kurzemē rādītāji ir augstāki kā vidēji Latvijā (1. att.).

Analizējot pētījuma rezultātus, secināms, ka nepastāv vienots viedoklis par to, cik bērnus Latvijas iedzīvotāji pašreizējā situācijā vēlētos — tas atkarīgs no katra respondenta sociāldemogrāfiskā raksturojuma. Tā, piemēram, augstāko vēlamu bērnu skaitu 2008. g.

veiktajā pētījumā uzrādīja: aptaujātie vecumā no 45 līdz 54 gadiem — 3,19, latvieši — 2,17, ar zemiem ienākumiem — 2,19, Zemgalē dzīvojošie — 2,42 un respondenti lauku apvidos — 2,20. Bet pie nosacījuma, ja materiālā situācija būtu labāka, lielāku bērnu skaitu vēlētos aptaujātie vecuma grupā 35–49 gadi (2,48), ar augstāko izglītību (2,34), valsts sektorā strādājošie (2,41), respondenti ar zemiem ienākumiem (2,38), kā arī dzīvojošie Pierīgā (2,45), Zemgalē (2,37) un Latgalē (2,32). Minētais ļauj secināt, ka būtiski faktori, izšķiroties par lielāku bērnu skaitu ģimenē, ir materiālais nodrošinājums, stabils darbs, ko zināmā mērā palīdz garantēt iegūta augstākā izglītība, tomēr vienlīdz augsta motivācija radīt vēl kādu bērnu ir arī aptaujātajiem ar zemiem ienākumiem, kas būtu papildus pētāms jautājums. Vairāk mērķējot atbalsta politiku uz tām ģimenēm, kurās ir iegūta augstākā izglītība un ir stabils darbs, varētu panākt to, ka ģimenes kļūst vairāk motivētas piepildīt savas reproduktīvās vēlmes, tikai tad nepieciešams veicināt elastīgu iespēju savienot darbu ar ģimenes dzīvi.

Ģimenes atbalsta politikas iedarbīgums un dzimstības veicināšana

Ģimenes atbalsta politikas kā sociālās politikas sastāvdaļas iedarbīgums ir atkarīgs

Avots: Centrālā Statistikas pārvalde

1. att. Summārais dzimstības koeficients Latvijā un Kurzemes reģionā 2012.–2015.gadā

no tās atbilstības indivīdu un ģimeņu, kā arī visas sabiedrības vēlmēm un vajadzībām konkrētos apstākļos. Sabiedrībai vajadzētu uzskatīt tautas ataudzes īstenošanos pietiekamā apjomā (summārais dzimstības koeficients 2,1–2,2) par nozīmīgu ilgtermiņa mērķi, savukārt indivīdam personīgi par svarīgu ieguldījumu savu reproduktīvo nodomu īstenošanā. Var pieņemt, ka ģimenē vēlmais bērnu skaits īstenosies ar lielāku varbūtību, ja tiks nodrošināti iespējami labvēlīgāki apstākļi un iedarbīgi pasākumi, lai pēc bērna piedzimšanas un tā kopšanas laikā vecāki nejustu finanšu diskomfortu, ne arī nepieejamību pakalpojumiem, piemēram, medicīnas jomā, speciālistu konsultācijas un citus individuālus pakalpojumus tad, kad pēc tiem ir nepieciešamība u.tml. Svarīgi, lai pēc laika, kas pavadīts, aprūpējot bērnu mājās, vecākam būtu iespēja patstāvīgi izdarīt izvēli, t.sk., atgriezties darbā, neraizējoties par pieskatīšanas pakalpojuma pieejamību. Tomēr viennozīmīgi novērtēt ģimenes atbalsta politikas iedarbīgumu atrauti no citām politikas jomām var visai nosacīti, jo, pirmkārt, ģimenes atbalsta politika ir cieši saistīta gan ar citu politikas jomu veiksmīgu attīstību, gan ar kopējo ekonomisko situāciju valstī. Otrkārt, to iespējams raksturot galvenokārt vispārēji, atkarībā no izvēlētajiem kritērijiem.

Laika periods starp 2012.–2016. g. Latvijai raksturīgs ar pakāpenisku izklūšanu no ekonomiskās krīzes, kas nozīmēja arī ģimenes atbalsta politikas stabilizāciju un jaunu gan valsts, gan reģionāla mēroga dzimstības veicināšanas pasākumu ieviešanu. Lielā mērā sekojot Igaunijas piemēram, saskaņā ar “Mātes un bērna veselības uzlabošanas plānā 2012.–2014. gadam” noteikto 2012. g. no valsts budžeta līdzekļiem apmaksāja medicīniskās apaugļošanas procedūras 50 pāriem, bet, piemēram, 2013. g. un 2014. g. gadā jau ievērojami vairāk — 275 un 660 pāriem. Pēc Pasaules Veselības organizācijas datiem 10–15% pāru visā pasaulē ir neauglīgi. Labklājības ministrijas informa-

tīvajā ziņojumā “Ģimenes valsts politikas pamatnostādņu 2011.–2017. g. īstenošanas vidusposma (2012–2014) novērtējums” ietvertie dati liecināja, ka laika posmā starp 2010.–2013. g. mākslīgās apaugļošanas rezultātā piedzima vairāk kā 700 jaundzimušo, turklāt, sākot ar 2012. g., jaundzimušo skaits ievērojami pieauga.¹⁵

Kopš 2008. g. pirmo reizi valsts līmenī tika pakāpeniski ieviestas brīvpusdienas visiem sākumskolas skolēniem, neatkarīgi no ģimenes materiālā stāvokļa, un tās vairs nepastāvēja kā sociālās palīdzības veids, ko nodrošināja pašvaldības trūcīgu ģimeņu bērniem. Vismaz reizi dienā visiem sākumskolēniem tika nodrošinātas siltas, ar uztura speciālistu atbalstu izstrādātas sabalansētas maltītes, tādējādi sekmējot gan izpratni par veselīga uztura paradumiem, gan mazinot saslimstības, piemēram, bulīmijas riskus. Šajā ziņā Ventspils novada pašvaldībā tiek nodrošināti labvēlīgāki apstākļi, jo novada skolās līdz 7. klasei ir brīvpusdienas, bet 8.–12. klasei daļēji apmaksātas — jāmaksā tikai 40 centi dienā. Īpaši atbalstot daudzbērnu ģimenes, to bērniem līdz 12. klasei tiek nodrošinātas brīvpusdienas.

2013. g. valsts mērogā daudzbērnu ģimenēm tika noteiktas tiesības saņemt nekustamā īpašuma nodokļa atlaides, bet tā paša gada septembrī — ieviests terminēts valsts atbalsts pašvaldību pirmsskolas izglītības iestāžu rindu mazināšanai, kas turpinājās līdz 2015./2016. g. mācību gada noslēgumam. 2013. g. iezīmējās ar bērna kopšanas pabalsta apmēra izmaksas pagarinājumu bērniem vecumā no gada līdz pusotram un pieņemtas palielinājumu dviņiem vai vairākiem vienās dzemdībās dzimušiem bērniem, bet 2014. g. tika veiktas būtiskas izmaiņas vecāku pabalsta izmaksā, tajā skaitā ļaujot vecākiem izvēlēties vecāku pabalsta saņemšanas ilgumu (gads vai pusotrs) un apmēru (60% no savas vidējās apdrošināšanas iemaksu algas, ja vecāku pabalsta saņemšanas ilgums tiek deklarēts gadu, bet 43,75% apmērā —

ja pusotru gadu). Lai atvieglotu ģimenēm ar bērniem iespēju nodrošināt pirmo iemaksu kredītam mājokļa iegādei un būvniecībai, Ministru kabinets 2014. g. 5. augustā apstiprināja Ekonomikas ministrijas izstrādāto tiesisko regulējumu par valsts atbalsta programmu dzīvojamās telpas iegādei vai būvniecībai personām, kuru apgādībā ir nepilngadīgi bērni, 2017. g. diskutēts jau par šīs programmas paplašināšanu attiecībā uz jaunajiem speciālistiem. 2014. g. tika uzsākta valsts finansēta projekta "Goda ģimenes karte" ieviešana, kura ietvaros daudzbērnu ģimenes var saņemt Latvijas Goda ģimenes aplieciņu, ar kuru tiek nodrošinātas dažādas praktiskas priekšrocības un atlaides ikdienas dzīvei. Turpinoties ekonomiskajai stabilitātei, no 2015. g. tika ieviesta ģimenes valsts pabalsta (11,38 eiro) diferenciācija: par otro bērnu ģimenes valsts pabalsta apmērs noteikts divas reizes lielāks (22,76 eiro), par trešo bērnu un nākamajiem trīs reizes lielāks nekā par pirmo bērnu (34,14 eiro), bet no 2017. g., piemērojot koeficientu 4,4, palielināts pabalsts 50,04 eiro apmērā par ceturto un nākamajiem bērniem. Nodarbinātiem vecākiem 2015. g. Darba likumā noteiktas tiesības uz papildatvaļinājumu — vismaz viena darba diena darbiniekam, kurš aprūpē mazāk par trim bērniem līdz 14 gadu vecumam. Iepriekš priekšrocības uz papildatvaļinājumu bija tikai daudzbērnu ģimenēm un ģimenēm, kurās aug bērns invalīds. 2016. g., saglabājot visus iepriekšminētos, pakāpeniski ieviestos atbalsta veidus ģimenēm, papildus tika samazināts transportlīdzekļa ekspluatācijas nodoklis daudzbērnu ģimenēm. Tas tika piemērots 50% apmērā par attiecīgo kalendāro gadu. Pirms tam nodoklis bija jāmaksā 80% apmērā. Nodokļu politikā tika veiktas izmaiņas un no 2016. g. iedzīvotāju ienākuma nodokļa maksātāja attaisnotajos izdevumos papildus izglītības un ārstniecības izdevumiem var iekļaut izdevumus par interešu izglītības programmu apgūšanu bērniem.¹⁶ Tādējādi secināms, ka pēdējo gadu laikā Latvijā īstenota

virkne pasākumu ģimenēm ar bērniem, vienlaikus palielinot apdrošināšanas un valsts sociālos pabalstus bērnu kopšanai, paaugstinot iedzīvotāju ienākumu nodokļa atvieglojumu likmi par bērnu un ieviešot nodokļu atvieglojumus daudzbērnu ģimenēm. Papildus tika veiktas investīcijas bērnu aprūpes un izglītības sistēmā: ieviesta valsts atbalsta programma bērnu aprūpi nodrošināšanai, atbalsts mācību līdzekļu iegādei un palielināta dotācija arī skolēnu brīvpusdienām, īstenojot valsts atbalstu ģimenēm ar bērniem dažādu jomu un ministriju kompetenču ietvaros.

Par ģimenes situāciju Latvijā jau 1999. g. pētnieki P. Eglīte, I. Pavlina, I. Markausa u.c., veicot analīzi par dažādu atbalsta veidu efektivitāti, nonāca pie secinājuma, ka ģimeņu situācijas uzlabošanai noteicošā ir darba iespēju paplašināšana un darba tiesisko attiecību sakārtošana, īpaši laukos.¹⁷ Atzīmēts, ka viens no būtiskiem iemesliem nepietiekamam dzimstības pieaugumam ir orientācija uz vienu pelnītāju un vienu aprūpētāju, kas līdz pat skolas gaitu sākumam pieskatītu bērnus mājas apstākļos, un tas ir panākams ar plašu pabalstu politiku. Tā kā jaundzimušo aprūpi parasti uzņemas māte, šāds ģimenes modelis nozīmētu ne tikai ģimenes iztikas līdzekļu samazinājumu par mātes algas apmēru, bet arī risku palikt bez iztikas līdzekļiem pelnītāja tēva visai biežās priekšlaicīgās nāves gadījumā, kā arī izirstot vecāku laulībai vai faktiskai kopdzīvei. 2016. g. septembrī atbalstu pensijas vai pabalsta veidā saņēma vairāk kā desmit tūkstoši apgādnieku zaudējušu bērnu, bet 29,7 tūkstoši bērnu saņēma valsts garantētos uzturlīdzekļus no Uzturlīdzekļu garantiju fonda.¹⁸

Latvijā, raugoties no ģimeņu sastāva perspektīvas, ir stabili augsts nepilno ģimeņu (ģimenes, kurās vismaz vienu bērnu audzina viens vecāks) īpatsvars — 29,1% mātes ar bērniem un 4,3% tēvi ar bērniem, veidojot vairāk kā trešdaļu no visām ģimenēm.¹⁹ Tāpēc, kā jau 2011. g. bija norādījis P. Eglīte²⁰, ģimenēs ar tēvu pelnītāju un māti aprūpētāju

jāorientējas uz māšu darbaspēju veicināšanu, nodarbošanās izvēli atbilstoši spējām un interesēm, kas dod neatkarību, pastāvīgus ienākumus, cilvēka cienīgu darba samaksu (kas retāk pieejama pēc ilgām pārtraukumiem un “izkrišanas” no darba tirgus) un iztikai pietiekamu vecuma pensiju (kas, atbilstoši Latvijā pastāvošajai individualizētajai pensiju sistēmai, ir iespējama, strādājot ilgākus darba gadus un labāk apmaksātā darbā). Ne velti Eiropas valstu vidū augstāki dzimstības rādītāji ir Francijā un Ziemeļvalstīs, kas ģimenēm piedāvā plašas iespējas pieskatīšanas pakalpojumu jomā, bet zemākā — Dienvideiropā, kas paļaujas uz bērnu aprūpi ģimenes un dzimtas ietvaros.

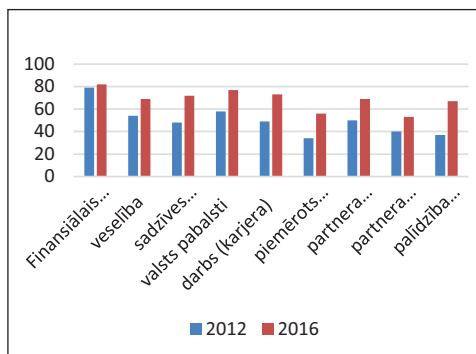
Latvijā kopš iestāšanās Eiropas Savienībā par vienu no darba tirgus problēmām bija identificēts (ar Ministru kabineta 19.10.2005. rīkojumu Nr. 684 apstiprinātajā Latvijas Nacionālajā Lisabonas programmā 2005.–2008. g.) paaugstināts bezdarba līmenis personām pēc bērna kopšanas atvaļinājuma. Tomēr sieviešu nodarbinātības pieaugums atrodas mijiedarbībā ar bērnu pieskatīšanas pakalpojumu nodrošināšanu. Faktiski nevis nodarbinātībā kā tādā, bet tieši sieviešu nodarbinātības veicināšanā svarīgs faktors ir bērna pieskatīšanas pakalpojumu nodrošināšana vēlamajā laikā, apjomā, kvalitātē un ģimenei pieejamās izmaksas. Tomēr vērā ņemams aspekts, pēc Somijas pētnieces S.Vekstromas (*S. Weckstrom*) domām, ir arī reliģiskie, vēsturiskie, tradicionālie apsvērumi, kuru dēļ ne vienmēr plaša pieskatīšanas pakalpojumu pieejamība rezultējas sieviešu nodarbinātības pieaugumā²¹. Šāda situācija vairāk varētu būt raksturīga tām valstīm, kuras par savu dzīvesvietu izvēlējušās bēgļu ģimenes.

Analizējot Ances un Jūrkalnes iedzīvotāju viedokli, respondenti par nozīmīgu atbalsta veidu atzinuši Ventpils novada pagastu bērnudārzos pieejamo pieskatīšanas pakalpojumu bērniem no pusotra gada vecuma, gan 2012. g., gan 2016. g. ierindojot to

trešajā vietā pēc atbalsta veida nozīmīguma. Svarīgāka nozīme piešķirta īstermiņa atbalsta pasākumam — vienreizējam bērna piedzimšanas pabalstam, kura apmērs 2016. g. palielināts — par trešo bērnu 300 eiro, par ceturto — 400 eiro, bet par piekto un katru nākamo — 500 eiro apmērā.²² Lidz 2016. g. 1. janvārim bērna piedzimšanas pabalsts jeb t.s. pūriņa nauda bija 200 eiro apmērā. Kā otrs nozīmīgākais atbalsta veids atzītas brīvpusdienas skolā. Uz jautājumu, kādi pasākumi varētu veicināt vēl kāda bērna laišanu pasaulē, abu pagastu iedzīvotājas par vismotivējošāko atzinušas biedrības J3 vienreizēju maksājumu 1000 eiro apmērā par trešo un katru nākamo bērnu, kā arī mājokli ar samazinātu komunālo maksājumu apmēru.

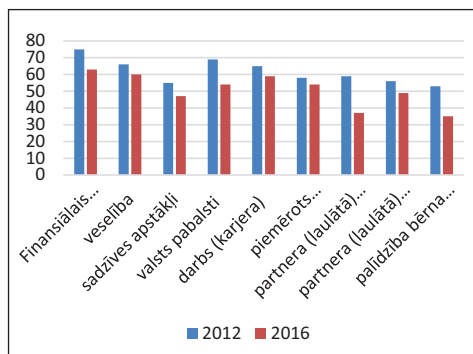
Fakts, ka visaugstāk tiek novērtēts tiešs finansiāls atbalsts — vienreizējs naudā izmaksājams pabalsts, varētu būt saistīts ar finansiālo situāciju ģimenēs, nepietiekamiem ienākumiem un arī nabadzības līmeni valstī, it īpaši lauku rajonos, jo ieguvums tiek saskatīts tūlītējā, nevis ilgtermiņa atbalstā pakalpojumu un citu atvieglojumu veidā. Tajā pašā laikā veicinošie faktori, no kuriem atkarīga jaunu bērnu laišana pasaulē Ances un Jūrkalnes pagastos atšķiras. Ances iedzīvotājas par visnozīmīgāko atzīmējušas veselību un darbu, trešajā vietā liekot finansiālo situāciju. Jūrkalnē — tieši finansiālā situācija ir dominējoša un tai seko valsts pabalstu apmērs un darbs, bet veselībai tiek piešķirta piektā nozīmīgākā loma. Atbalsts bērna aprūpes pakalpojumu veidā Ancē, salīdzinot ar Jūrkalni, novērtēts kā maznozīmīgāks faktors (35% respondentu Ancē uzskatījuši, ka ļoti lielā mērā vai drīzāk lielā mērā svarīgu, bet 65% to vērtē attiecīgi kā mazsvarīgu faktoru, Jūrkalnē — 67% uzskata par nozīmīgu) un līdzīgi arī ar citiem faktoriem, kurus pēc būtiskuma sarindojušas aptaujātās pagastu iedzīvotājas. Tas parāda, ka viena novada ietvaros pašvaldībās ar nelielu attālumu vienai no otras ir krasi atšķirīgi iedzīvotāju viedokļi par dzimstību veicinošiem faktoriem (2. un 3. att.). Tādējādi

Avots: Ances un Jūrkalnes pagasta sieviešu aptaujas rezultāti 2012. un 2016. g., SKDS

2. att. Faktori, no kuriem atkarīga bērna
laišana pasaulē Jūrkalnē

3. att. Faktori, no kuriem atkarīga bērna
laišana pasaulē Ancē

pašvaldībām, lai veicinātu iedzīvotāju skaita pieaugumu un tautas ataudzi savā administratīvajā teritorijā, ir jāreķinās ar iedzīvotāju sociāli demogrāfisko portretu un uzvedību.

Vairāk nekā 50% abu pagastu iedzīvotājas, novērtējot pašvaldības attieksmes maiņu pret ģimenēm ar bērniem pēdējo gadu laikā, bija atzinušas, kā tā ir uzlabojusies. Savukārt ģimenes atbalsta pieaugums pētījuma rezultātos, iespējams, ietekmējis sieviešu viedokli tuvākajos trīs gados gribēt vēl kādu bērnu. “Noteikti jā” un “drīzāk jā” 2016. g. atbildēja 41%, bet 2012. g. — 29%. Šādu viedokļa izmaiņu varētu ietekmēt arī citi faktori, piemēram, nodarbinātības līmenis, vecuma sastāvs, laulātība, piemērota partnera esamība u. tml.

Neraugoties uz to, ka pašvaldības atbalsts ģimenēm ar bērniem pēdējo gadu laikā ir palielinājies, 2012. g. vidējais bērnu skaits, pie nosacījuma, ja tiktu nodrošināti respondentu ieskatā tiem nepieciešamie apstākļi, bija vidēji 2,58 bērni, bet 2016. g. tas samazinājās līdz 2,51. Tomēr nevar viennozīmīgi apgalvot, ka finansiālā atbalsta palielinājuma rezultātā vienai sievietei dzimtu vairāk bērnu nekā līdz atbalsta pasākumu uzlabojumiem.

Par nozīmīgu faktoru dažādos avotos atzīts, ka bezbērnu variantu ietekmē valsts sociāli ekonomiskā situācija. Zema izglītība,

bezdarbs, sociālā mazaizsargātība ir faktori, kas negatīvi ietekmē vēlmes par bērniem. Tomēr postsociālisma valstīs, kurās bezdarbs ir relatīvi jauns fenomens, nestabilitāte nodarbinātībā tiek uztverta kā lielāks apdraudējums. Secināts arī, ka ekonomiskā situācija nekavē īstenot nodomu radīt bērnu, ja runa ir par pirmo bērnu, tomēr, kā to ir pierādījuši virkne pētnieku, tā ietekmē vēlāko rīcību — otrā un trešā bērna radīšanu.²³

Aptaujātās sievietes lielākā daļa strādāja pastāvīgu darbu (58%), tomēr pietiekami liels īpatsvars bija bezdarbnieces (25%), studentes/skolnieces (12,5%), sievietes, kas nodarbinātas gadījuma darbos (3,4%). Ancē bezdarbnieču bija vairāk nekā Jūrkalnē — 30,2 un 20,2%, bet nodarbinātības līmenis līdzīgs — Ancē 60,5%, Jūrkalnē 55,6% aptaujāto sieviešu bija pastāvīgs darbs. Arī attiecībā uz izglītības līmeni starp abiem pagastiem konstatētas atšķirības — Ancē augstākā izglītība vai nepabeigta augstākā izglītība bija 21% respondentu, bet Jūrkalnē — 31,1%. Savukārt pamatzglītība vai nepabeigta pamatzglītība Ancē bija 16,3%, bet Jūrkalnē 26,7% respondentu. Starp abu pagastu iedzīvotājiem novērota sociāli demogrāfiskā portreta atšķirība, kas, visticamāk arī izskaidro uzskatu dažādību abos pagastos.

Vīnes Vitgenšteinas centra pētniece M.R.Testa un Oksfordas universitātes asociētais profesors S. Bastens (S. Basten) atzinuši²⁴, ka mēģinājumi savienot plaisu starp vēlamo un esošo bērnu skaitu, ir viens no nozīmīgākajiem jautājumiem, ar ko nākas nodarboties ģimenes atbalsta politikas veidotājiem Eiropā, ņemot vērā zemās un vēl zemākās dzimstības ēru.

Vēlamā bērnu skaita attālināšanās no esošās dzimstības situācijas vairāk būtu vērtējama kā sociālās un ģimenes atbalsta politikas trūkums un fertīlā telpa, kuras ietvaros iespējams uzlabot dzimstības rādītājus. Tādējādi, no vienas puses, ir pamatoti vēlamo bērnu skaitu un esošo bērnu skaita dinamiku vērtēt kop-sakarībās ar valsts atbalsta pasākumiem, kas iedarbojas uz dzimstības veicināšanu. Tomēr pētnieki Kūnts, Kreijenfelds un Trape (*Kuhnt, Kreyenfeld, Trappe*)²⁵, no cita skatu punkta raugoties un analizējot longitudināla pētījuma datus Vācijā, secinājuši, ka pastāv faktori, kas ietekmē auglības ideālu maiņu, t.sk. arī priekšstata par vēlamo bērnu skaitu izmaiņas. Par visnozīmīgāko faktoru, kas ietekmē turpmākos nodomus par nākamajiem bērniem, atzīta bērna piedzimšana un ar to saistītā pieredze. Pētnieku ieskatā ekonomiskajiem faktoriem nav tik liela nozīme attiecībā uz auglības ideāliem. Tādējādi gan dzīves uztverei, gan līdzšinējai pieredzei un pieejai bērnu audzināšanā, gan ģimenes atbalsta mehānismiem un iepriekšminēto savstarpējai sinerģijai ir ļoti būtiska loma, domājot par dzimstības pieaugumu.

Secinājumi

■ Laika periodā no 1990. līdz 2031. g. sieviešu skaits Latvijā kopumā varētu samazināties par 60%, vislielāko samazinājumu prognozējot laika periodā no 2016. līdz 2026. g. (17%). Dzimstības samazināšanās un citi demogrāfiskie procesi (piemēram, migrācija, mirstība) pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas atspoguļojas arī aktīvā fertīlā vecuma sieviešu skaita samazinājumā un visdrīzāk ietekmēs arī

jaundzimušo skaitu. Būtisks sieviešu skaita samazinājums vērojams arī Ances un Jūrkalnes pagastos veiktajā pētījumā.

- Nozīmīgi faktori, izšķiroties par lielāku bērnu skaitu ģimenē, ir materiālais nodrošinājums, stabils darbs, ko zināmā mērā palīdz garantēt iegūta augstākā izglītība. Iespējams, vairāk mērķējot atbalsta politiku uz tām ģimenēm, kurās ir iegūta augstākā izglītība un stabils darbs (piemēram, garantējot elastīgas darba formas, nodrošinot pieskatišanas pakalpojumu pieejamību visiem pēc nepieciešamības), varētu radīt priekšnoteikumus reproduktīvo vēlmju sakritībai ar iespējām.
- Viennozīmīgi novērtēt ģimenes atbalsta politikas iedarbīgumu atrauti no citām politikas jomām var visai nosacīti, jo, pirmkārt, ģimenes atbalsta politika ir cieši saistīta gan ar citu politikas jomu veiksmīgu attīstību, gan ar kopējo ekonomisko situāciju valstī. Otrkārt, to iespējams raksturot galvenokārt vispārēji, atkarībā no izvēlētajiem kritērijiem.
- Pēdējo gadu laikā Latvijā īstenota virkne pasākumu ģimenēm ar bērniem, vienlaikus palielinot apdrošināšanas un valsts sociālos pabalstus bērnu kopšanai, paugstinot iedzīvotāju ienākumu nodokļa atvieglojumu likmi par bērnu un ieviešot dažādu nodokļu atvieglojumus daudz bērnu ģimenēm. Papildus tika veiktas investīcijas bērnu aprūpes un izglītības sistēmā: ieviesta valsts atbalsta programma bērnodrūzrūpju rindu mazināšanai, atbalsts mācību līdzekļu iegādei un palielināta dotācija arī skolēnu brīvpusdienām, īstenojot valsts atbalstu ģimenēm ar bērniem dažādu jomu un ministriju kompetenču ietvaros. Arī Ventpils novada pašvaldība veica grozījumu saistošajos noteikumos, paplašinot atbalsta iespējas savas pašvaldības administratīvajā teritorijā dzīvojošajām ģimenēm, tādējādi radot priekšnoteikumus labvēlīgākiem apstākļiem bērnu piedzimšanai.

- Ventspils novada Ances un Jūrkalnes pagastu iedzīvotājas pēc Ventspils novadā veiktās ģimenes atbalsta pasākumu pilnveides, visaugstāk novērtēja vienreizēju naudā izmaksājamu pabalstu, kas varētu būt saistīts ar finansiālo situāciju ģimenēs, nepietiekamiem ienākumiem un arī kopējo bezdarba un nabadzības līmeni valstī, it īpaši lauku rajonos, jo ieguvums tiek saskatīts tūlītējā risinājumā, nevis ilgtermiņa atbalsts pakalpojumu un atvieglojumu veidā. Tomēr viena novada ietvaros pašvaldībās ar nelielu attālumu vienai no otras ir samērā atšķirīgi iedzīvotāju viedokļi par dzimstību veicinošiem faktoriem. Starp abu pagastu iedzīvotājiem novērota sociāli demogrāfiskā portreta atšķirība, kas, visticamāk arī ietekmē uzskatu dažādību abos pagastos.
- Analizējot 2012. g. un 2016. g. Ventspils novada Ances un Jūrkalnes pagastu iedzīvotāju aptaujas datus, nevar viennozīmīgi apgalvot, ka finansiālā atbalsta palielinājuma rezultātā vienai sievietei dzimtu vairāk bērnu nekā līdz atbalsta pasākumu uzlabojumiem. Nākotnē būtu ieteicams dzimstību veicinošos un kavējošos faktorus pētīt kopsakarībā ar nodarbinātību novada teritorijā, kā arī noskaidrojot vīriešu viedokli par dzimstību veicinošiem kavējošiem apstākļiem un viņu iesaisti bērnu aprūpē un audzināšanā.
- Pašvaldībām, lai mērķtiecīgāk veicinātu iedzīvotāju skaita pieaugumu un tautas ataudzi savā administratīvajā teritorijā, nepieciešams noskaidrot iedzīvotāju demogrāfisko portretu un uzvedību katrā pašvaldībā, lai izvēlētie ģimenes atbalsta pasākumi būtu pēc iespējas noderīgāki iedzīvotājiem un veicinātu dzimstību.

Avoti un piezīmes

- ¹ Zvidriņš P. (red.). *Demogrāfisko terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: LU, 2001. 129 lpp.
- ² Bongaart J. The End of the Fertility Tran-

sition in the Developed World. *Population and Development Review*. Vol. 28, Issue 3, Sept. 2002. P. 410–443. Sk. internetā (2017.08.05.) <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1728-4457.2002.00419.x/pdf>

- ³ Schoen R. Age-specific growth, reproductive values, and intrinsic r. *Demographic Research*. Vol. 24, Article 33. P. 825–830. Sk. internetā (2016.02.24.) <http://www.demographic-research.org/Volumes/Vol24/33/>
- ⁴ Myrskylä M., Kohler H.-P., Billari F. C. High Development and Fertility: Fertility at Older Reproductive Ages and Gender Equality Explain the Positive Link. Sk. internetā (2017.08.27.) http://repository.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1029&context=psc_working_papers
- ⁵ Kapitany S. Factors affecting the realization of child-bearing intentions in four European countries. Demographic Research Institute. Hungarian Central Statistical Office. Sk. internetā (2016.03.07.) http://www.demografia.hu/en/downloads/Working_Papers/HDRI-WP14-2011-Kapitany-Speder.pdf
- ⁶ Ajzen I. The Theory of Planned Behaviour. Sk. internetā (2016.03.07.) https://www.researchgate.net/publication/272790646_The_Theory_of_Planned_Behavior
- ⁷ Final Report Summary — REPRO (Reproductive decision-making in a macro-micro perspective). Sk. internetā (2016.05.03.) http://cordis.europa.eu/result/rcn/55807_en.html
- ⁸ Bongaart J., Subotka T. Demographic Explanation for the Recent Rise in European Fertility, Population and Development Review, Vienna. Sk. internetā (2015.03.10) http://oeaw.ac.at/vid/download/edrp_4_11.pdf
- ⁹ Eglīte P. Dzimstība un ģimenes politika Latvijā 1990.–2009.gadā. Sk. internetā (2015.02.20) http://www.lza.lv/LZA_

- VestisA/65_3-4/2_Parsla%20Eglite_Dzimstiba.pdf
- 10 Strode I. Dzimstība un dzīves kvalitāte. Grām.: *Stratēģiskās analīzes komisijas zinātniski pētnieciskie raksti 3(9)/2006. Demogrāfiskā attīstība Latvijā 21. gadsimta sākumā*. Rīga, 2006. 118.–133. lpp.
  - 11 SKDS. Demogrāfija un ģimenes stāvoklis Latvijā. Latvijas iedzīvotāju aptauja. 2008. gada jūlijs. Sk. internetā (2015.02.23.) http://www.lm.gov.lv/upload/berns_gimene/bernu_tiesibas/demogr_gim_lv.pdf
  - 12 Āboliņa L., Kaktiņš A., Vēliņš R. Dzimstības veicināšanas faktori Ventspils novada Ances un Jūrkalnes pagastos. Grām.: *Latvijas Universitātes raksti*, Nr. 788. Rīga: LU, 2012. 129.–144. lpp.
  - 13 SKDS. Ances un Jūrkalnes pagasta sievietšu aptaujas rezultāti. Nosacījumi, pie kādiem sievietes būtu gatavas laist pasaulē bērnu, 2016. 29 lpp.
  - 14 Dati pieejami Centrālās statistikas pārvaldes datu bāzē, http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Socila/Socila_ikgad_nodarb/NB0030.px/table/tableViewLayout2/?rxid=cdbc978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0.
  - 15 Labklājības ministrija. Informatīvais ziņojums “Ģimenes valsts politikas pamatnostādņu 2011.–2017. gadam īstenošanas vidusposma (2012.–2014. gadā) novērtējums”, 2015. Sk. internetā (2015.04.21) <http://www.lm.gov.lv/text/3284>
  - 16 Labklājības ministrija. Npublicēta Bērnu un ģimenes politikas departamenta apkop
  - 17 Eglīte P. et al. Pārskats par garantiju un atvieglojumu sistēmu ģimenēm ar bērniem Latvijā. Grām.: *Apcerējumi par Latvijas iedzīvotājiem, Nr.3: Ģimenes situācija Latvijā*. Rīga: LZA Ekonomikas institūts, 1999, 33.–57. lpp.
  - 18 Uzturlīdzekļu garantiju fonda administrācijas darbības rādītāji par 2016. gada septembri. Sk. internetā (2016.10.20.) http://ugf.gov.lv/lat/publikācijas_un_statistika/darbības_raditaji_skaitlos/.
  - 19 Āboliņa L. *Ģimene un tās atbalsta politikas attīstība Latvijā (1990–2015)*. Promocijas darbs. Rīga: LU, 2016.
  - 20 Eglīte P. Dzimstība un ģimenes politika Latvijā 1990.–2009. gadā, Sk. internetā (2015.02.20) http://www.lza.lv/LZA_VestisA/65_3-4/2_Parsla%20Eglite_Dzimstiba.pdf
  - 21 Weckstrom S. Defamilialisation policies and attitudes and behaviour among mothers in twelve European Countries. Do result for Denmark, Finland and Sweden differ from the other? *Finnish Yearbook of Population Research XLIX 2014*, Sk. internetā (2015.03.03), www.ojs.tsv.fi
  - 22 Ventspils novada dome. Grozījumi 2014. gada 12. jūnija saistošajos noteikumos Nr. 9 “Par Ventspils novada pašvaldības pabalstiem” (2015. 25. febr.). Sk. internetā (2016.09.10) http://www.ventspilsnovads.lv/images/stories/Normative_akti/Socila_palidziba/Pasvaldibas_pabalsti/2014_12.06_Nr.9_SNGR_Nr.4_25.02.16_Pasvaldibas_pabalsti.pdf
  - 23 Āboliņa L. *Ģimene un tās atbalsta politikas attīstība Latvijā (1990–2015)*. Promocijas darbs. Rīga: LU, 2016. 96.–97. lpp.
  - 24 Testa M., Basten S. Certainty of meeting fertility intentions declines in Europe during the “Great Recession”. *Demographic Research*, Vol. 31, art. 3. Pp. 687.–734. Sk. internetā (2015.02.24.). <http://www.demographic-research.org/volumes/vol31/23/31-23.pdf>
  - 25 Kreyenfeld M., Konietzka D. Childlessness in Europe: Contexts, Causes, and Consequences. Pp. 10.–11. Sk. internetā (2017.03.02.) <https://link.springer.com/book/10.1007%2F978-3-319-44667-7>

Par autoriem

Dr. demogr. Līga Āboliņa ir Labklājības ministrijas valsts sekretāra vietniece, ekspertu sadarbības platformas “Demogrāfisko lietu centrs” eksperte. Pētnieciskās intereses saistītas ar bērnu tiesību aizsardzību un ģimenes politiku.

MBA Arnis Kaktiņš ir sociologs, Pētījumu centra SKDS direktors, līdzdarbojies daudzu dažādu sociālu, politisku un sabiedriskās domas pētījumu veikšanā.

MBA Rauls Vēliņš ir ārsts, SIA Roche Latvija ģenerāldirektors, “Biedrības J3” pārstāvis. Maģistra grāds medicīnas izglītībā iegūts Lielbritānijā, Dandī universitātē.

About the authors

Dr. demogr. Līga Āboliņa is Deputy State Secretary at the Ministry of Welfare, expert of the cooperation platform “Centre of Demographic Matters”. Research interests are associated with protection of children’s rights and family policy.

MBA Arnis Kaktiņš is a sociologist, Director of the Research Centre SKDS, has participated in a number of social, political and public opinion research studies.

MBA Rauls Vēliņš is a doctor, General Director of SIA Roche Latvia, representative of J3 Society. Has obtained the master’s degree in medicine in Great Britain, University of Dundee.

DESIRED NUMBER OF CHILDREN IN FAMILY AND FACTORS THAT AFFECT FERTILITY: EXAMPLE OF JŪRKALNE AND ANCE

Summary

Key words: *fertility, family, family planning, family support policy*

The article presents a review of a research conducted by the authors in 2016. This is a research subsequent to the one that was made by the same authors in 2012 and aggregates changes in the situation of birth rate in two civil parishes of Ventspils Municipality — Jūrkalne and Ance between 2012 and 2016. Taking into consideration the overall situation in Latvia the authors describe distinctions and similarities concerning some specific demographic aspects in Latvia at large and specifically in two small villages in Kurzeme region.

In cooperation with the municipality the authors conducted a survey of almost all women of reproductive age of Ance and Jūrkalne trying to clear up the tasks to increase fertility. The study clearly demonstrates that both in 2012 and in 2016 women preferably would have more children than they did. Under favourable conditions established and granted financial support they would most likely fulfil the gap between the desired number and actual number of children which consequently would ensure the exchange of generations.

Although the case of Jūrkalne and Ance cannot be directly applied to Latvia at large, the data are very useful being indicative of the direction and areas of concern for politicians to ensure improvements in the very sensitive area of demography in Latvia.